

Illustration: Pernille Mühlbach

Skolebestyrelsens arbejde med inklusion

Inklusion er på alles læber, men mange er i tvivl om, hvad ordet egentlig dækker over i en dansk folkeskolevirkelighed, og ikke mindst hvordan skolebestyrelserne kan arbejde med inklusion i praksis. Hvor meget er lovbestemt? Hvad kan skolebestyrelsen gøre? Hvad skal skolebestyrelsen gøre? Og hvem gavner inklusionen egentlig?

Hæftet her er ment som en praktisk håndsrækning til skolebestyrelser i det vigtige og komplekse arbejde med inklusion. Hæftet giver indsigt i de aftaler og mål, der ligger for inklusion i folkeskolen i dag, og er en praktisk gennemgang af, hvordan I som skolebestyrelse kan øve indflydelse på den inklusion, der foregår på jeres skole. Herudover er der masser af links til dybere viden om de enkelte områder og til instanser, der kan give konkret råd og vejledning. God læselyst!

Indholdsfortegnelse:

1. **Skolebestyrelsens arbejde med inklusion**
2. **Derfor er inklusion relevant**
3. **Hvorfor skal skolebestyrelsen arbejde med inklusion?**
4. **Hvad er vellykket inklusion?**
5. **Hvad er status på jeres skole?**
6. **Formuler eller reformuler principper**
7. **Få de andre forældre med i inklusionsarbejdet**
8. **Kom videre med arbejdet**

[Næste >](#)

Derfor er inklusion relevant

Inklusion er ikke et nyt fænomen, selv om det indimellem kan virke sådan.

Folkeskoleloven bygger på princippet om en inkluderende skole – en skole for alle, og i 1994 tiltrådte Danmark sammen med 91 andre lande og 25 organisationer, **Salamanca-erklæringen**, som er grundlaget for skolelovgivningen i mange lande. Ifølge erklæringen har alle børn ret til uddannelse på lige fod, også børn med særlige behov. Et andet vigtigt pejlemærke er **FN's handicapkonvention**, som Danmark ratificerede i 2009. Konventionen siger blandt andet, at landene skal sikre et inkluderende uddannelsessystem på alle niveauer og give mennesker med handicap den nødvendige støtte.

“Jeg har både som lærer og forsker set mange børn, som har siddet yderst på bænken, som med en systematisk og målrettet indsats ville have kunnet få et mere optimalt læringsforløb.

*Susan Tetler, forsker, DPU, AU Fra filmen **Skolens ansvar og muligheder***

Den aktuelle baggrund for arbejdet med inklusion i skolebestyrelserne i dag er dog en **lovændring i 2012**. Her indgik Kommunernes Landsforening (KL) og regeringen en aftale om at arbejde for en inkluderende folkeskole ved at nedbringe *segregeringsgraden* (det vil sige sænke antallet

af elever, der går i specialskole og specialklasser i stedet for den almindelige folkeskole), løfte fagligheden og fastholde trivslen. De tre konkrete mål for aftalen er:

- 96 procent af alle eleverne i folkeskolen skal gå i almindelige klasser i 2015.
- Andelen af elever, der får 2 eller derunder i læsning, retstavning og matematisk problemløsning i 9. klasse, skal reduceres.
- Trivslen skal fastholdes. *Kilde: Undervisningsministeriet*

Sigtet med aftalen er at arbejde væk fra to parallelle systemer, hvor såkaldt almindelige børn går i almindelige klasser, og børn med særlige behov går i specialtilbud, hen mod ét fælles tilbud, der også fungerer godt for en del af de børn, som før blev henvist til et specialtilbud. Målet er at skabe en folkeskole, hvor så mange børn som muligt forbliver i den almindelige folkeskole og ikke bliver henvist til specialtilbud, som vi ellers har haft tradition for i Danmark i de senere år. Det er dog vigtigt at understrege, at målet ikke er 100 procent inklusion. Der er og vil fortsat være børn, som både fagligt og trivselsmæssigt har bedst af at gå i et specialtilbud, enten i alle eller nogle timer, men det vil være færre end før. Aftalen lægger op til, at op til fire procent af alle elever stadig skal undervises i specialtilbud.

I den inkluderende skole er der...

Det vil altid være en konkret vurdering om det enkelte barn har bedst af at være i den almindelige folkeskole eller i et specialtilbud. Der kan ikke gives en facitliste om hvilke skoletilbud, der passer til børn med bestemte handicap eller diagnoser. Dette er eksempler på hvilke typer handicap m.v., man kan opleve hos børn i den inkluderende skole:

- Børn med bevægelses-, syns- eller hørehandicap
 - Børn med ord- og/eller talblindhed
 - Børn med ADHD
 - Børn med autisme i lettere grad
 - Børn med adfærdsproblemer
-

“ Jeg synes, det er rigtig godt, at man lærer ‘normale’ børn, at der også findes andre børn med andre behov (...) og det er min oplevelse, at langt de fleste fungerer rigtig godt.

Per Madsen, far til barn uden særlige behov
Fra filmen: *Skolens ansvar og muligheder*

Se flere film om [inklusion](#) og [forældresamarbejde](#) eller læs [eksempler på god inklusion her](#)

[< Forrige - Næste >](#)

Fotograf: Lars Bertelsen

Hvorfor skal skolebestyrelsen arbejde med inklusion?

Skolebestyrelser kan beskæftige sig med alt, hvad der har med skolens virksomhed at gøre, og inklusion rammer lige ind i hjertet af skolens virksomhed.

Inklusion kan defineres – og bliver det også – på mange forskellige måder, men i den brede forstand vedrører inklusion *alle* elever og ikke, som nogen måske tror, kun børn med diagnoser eller handicap. Inklusion handler ikke kun om, hvordan undervisningen og klasselivet kan tilrettelægges, når en elev har ADHD, bevægehandicap eller et andet særligt behov. Inklusion handler også om, at de to nye drenge i 7. klasse føler sig velkomne og inkluderede, eller at den stille pige bliver hørt, når der arbejdes i grupper. Inklusion er desuden en politisk beslutning, som forældre er optagede af. Som skolebestyrelse vil I med sikkerhed blive mødt af spørgsmål og krav, der har med inklusion at gøre. Med god grund.

God inklusion gavner alle Når inklusion lykkes, gavner det alle elever. **Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning** gennemførte i 2012 et *forskningsreview* for at finde ud af, hvordan det påvirker alle elever, at elever med særlige behov går i henholdsvis specialtilbud eller inkluderende klasser. En af konklusionerne var, at det kan gavne både almindelige elever og elever med særlige behov fagligt og socialt, når de sidst inkluderer på en god måde. Omvendt er virkeligheden også, at når inklusion *ikke* lykkes, går det nemt ud over alle. Det vil I som skolebestyrelse opleve i form af henvendelser fra bekymrede eller frustrerede forældre.

Forskningen viser også, at det er vigtigt, at skoler, der vil udvikle sig i en inkluderende retning, har en fælles forståelse af, hvad målsætningen er for skolens praksis. Derudover viser forskningen, at tilfældige tiltag ikke er gode til at støtte en længerevarende udvikling af inklusion i forhold til elever med særlige behov. I det hele taget lapper arbejdet med inklusion ind over de andre ting, skolebestyrelser oftest er optaget af, nemlig faglighed og trivsel. Endelig påvirker arbejdet med inklusion skolens økonomi, som er fundamentet for alt, hvad vi gerne vil foretage os.

“ Det eneste, der bekymrer mig, er når der ikke er uddannelse og ressourcer med, og det tvinger lærerne ind i en situation, hvor de enten ikke har kræfter til at fokusere på dem, der har brug for det, eller bliver nødt til at fokusere al deres energi på dem, der har brug for det.

Per Madsen, far til barn uden særlige behov
Fra filmen: **Skolens ansvar og muligheder** Se flere **film om inklusion og forældresamarbejde**

Der er overordnet tre måder, skolebestyrelsen kan arbejde med inklusion på, nemlig ved at:

- Fastsætte værdiregelsæt, principper og ordensregler
- Føre tilsyn med skolens inklusionstiltag og elevernes trivsel og læring
- Godkende budget og undervisningsmidler i forhold til inklusion

I hæftet her får I inspiration og værktøjer til alle tre punkter. For at kunne arbejde med inklusion i praksis, er det dog vigtigt at gøre sig klart, hvad I egentlig sigter efter.

[< Forrige - Næste >](#)

Hvad er vellykket inklusion?

Som nævnt er inklusion ikke en fast defineret størrelse. Vellykket inklusion forudsætter flere ting.

Dels *tilstedeværelse* i de almindelige klasser. Dels de enkeltes *faglige udbytte* af at være inkluderet i folkeskolen og endelig elevernes *trivsel*. Skole og Forældre arbejder derfor ud fra følgende bud på kriterier for vellykket inklusion:

1. Flest mulige elever har deres fysiske tilstedeværelse på skolen frem for i specialtilbud.
2. Alle elever deltager og føler sig værdifulde i skolens faglige og sociale fællesskab.
3. Alle elever får størst mulig læring både fagligt og socialt i forhold til deres evner.

Kilde: Inklusionsklar.dk

Det er helt centralt, at fysisk tilstedeværelse på ingen måde kan stå alene. Inklusion handler

om, at alle deltager i klassens liv på lige vilkår, hvilket omfatter både faglige og sociale aspekter.

Ligesom der er mange definitioner på inklusion, er der også mange bud på, hvad der i praksis skal til for, at den lykkes. I Skole og Forældre mener vi, at nogle vigtige forudsætninger er:

- En kommunal strategi for inklusion, herunder for afsætning af ressourcer til skolernes inklusionsarbejde.
- En skolebestyrelse, der har formuleret principper, det vil sige retningslinjer og mål, for skolens arbejde med at skabe en inkluderende skole.
- En skoleleder, der går forrest og fastholder en målrettet udvikling af den inkluderende skole.

- Konkret hjælp til lærere og pædagoger, der er udfordret i arbejdet med børn med særlige behov. Hjælpen skal være let at rekvirere og gerne findes på selve skolen, for eksempel i form af inklusionsvejledere.
- Veluddannede (men ikke nødvendigvis specialuddannede) lærere og pædagoger, som har forståelse for, og opdateret viden om, hvad inklusion kræver, og som ved, hvor de kan søge støtte og hjælp.
- Et tæt, fagligt stærkt samarbejde mellem pædagoger og lærere.
- En undervisningspraksis, der er inkluderende ved at drage fordel af elevernes forskellighed.
- En forældregruppe, der har tillid til hinanden og tør lufte deres bekymringer ærligt, direkte og åbent, og som tager ansvar for, at deres barns klasse fungerer i sin mangfoldighed.
- Elever, der ved, at alle har ret til at være i skolen, og som også bliver inddraget i, hvad de selv kan gøre for at inkludere deres kammerater – helt konkret.

Som skolebestyrelse kan I bruge listen som pejlemærke på, hvad I skal se efter, når I går i gang med arbejdet på jeres egen skole.

Læs også [gode eksempler på inklusion her](#) eller se film om [inklusion](#) og [forældresamarbejde](#)

< [Forrige](#) - [Næste](#) >

Hvad er status på jeres skole?

Uanset om I er langt med inklusionsarbejdet eller først skal i gang nu, giver det altid værdi at skabe et overblik.

Ligesom i alt andet skolebestyrelsesarbejde er det en god ide at starte med at spørge skolelederen, hvordan det står til med inklusionen, her og nu. I kan for eksempel spørge:

- Hvad er sat i værk her på vores skole i anledning af den nye inklusionsdagsorden?
- Hvad er planlagt fremover?
- Hvad gør kommunen, og hvad stiller de til rådighed for os af ressourcer?
- Ved vi, hvordan det går – har vi foretaget nogle undersøgelser?
- Hvad siger vores forældre til inklusionen, ved vi det?
- Hvor mange henvendelser har vi fået fra forældre, og hvad handler de om?
- Hvordan har I tænkt inklusion ind i implementeringen af folkeskolereformen?
- Hvad kan vi som skolebestyrelse gøre for at hjælpe med inklusionen?
- Hvad kan forældregruppen som helhed gøre for at støtte inklusionen?

Der er også forskelligt materiale, I kan rekvirere, enten fra skolelederen eller via undervisningsministeriets ledelsesinformationssystem, [LIS](#). Det kunne for eksempel være:

- Nationale og lokale trivselsundersøgelser
- Skolens karaktergennemsnit ved afgangsprøverne
- Kommunale kvalitetsrapporter

På [Skole og Forældres hjemmeside](#) ligger en samlet oversigt over materiale, som kan være relevant at se på, når I fører tilsyn, både før og efter, at I skriver jeres principper eller værdigrundlag.

Skemaer, der giver overblik

Inklusion er en opgave, der kan involvere andre aktører og forhold end dem, skolebestyrelsen normalt kender til. Det kan være svært at skabe overblik over, hvis man ikke har arbejdet med emnet før. I Skole og Forældre har vi derfor udarbejdet nogle skemaer, I kan bruge som udgangspunkt i arbejdet med inklusion. I kan danne jer et overblik over de mange parter ved at udfylde [aktørskemaet](#). I kan også sammen i bestyrelsen udfylde et [refleksionsskema](#) for at danne et fælles grundlag for arbejdet med inklusion. Endelig kan I finde en [interessentoversigt](#) med kontaktinfo til organisationer, hvor der er specifik hjælp at hente.

Se også film om [inklusion](#) og [forældresamarbejde](#)

[< Forrige - Næste >](#)

Formuler eller reformuler principper

Når I har overblikket, skal I i gang. Men hvordan? En skolebestyrelse har ikke fingre i den daglige ledelse eller undervisning, men udstikker rammer og retningslinjer for skolens virksomhed. Det sker konkret ved at formulere skolens værdigrundlag og principper.

Principperne er både et signal til skolens ledelse, lærere, pædagoger og elever om, hvad bestyrelsen ønsker, og et værktøj, når noget skal rettes ind.

Arbejdet med principper er en vigtig proces, fordi I gennem dette arbejde får formuleret en linje, som alle skal bakke op om. For at få denne opbakning er det en god idé at inddrage alle parter på skolen i processen, enten helt fra start eller gennem høringsprocesser i fxelevråd og blandt personalet. Gennem arbejdet får I en indsigt, som I blandt andet kan trække på i kommunikationen med de andre forældre på skolen. Når I for eksempel møder bekymrede forældre, som er bange for, om deres barn bliver set i en klasse med 28 børn, heraf fire med særlige behov, eller synes, at der ikke er plads til netop deres barn, er I klædt på til at fortælle, hvad skolens holdning og retning er.

Det gælder alt arbejde i skolebestyrelsen, men er måske særligt relevant i forhold til inklusion, som kan være sårbart for alle involverede.

Et godt princip om inklusion Et princip udstikker rammen og retningen for skolens arbejde med et bestemt område. Det skal være så konkret, at det giver mening og kan føres tilsyn med, og så bredt, at skolelederen, i samarbejde med personalet, selv har rum til at beslutte, hvordan han eller hun vil udmønte princippet i praksis.

I Skole og Forældre har vi formuleret et **inspirationsprincip om inklusion**, som I kan lade jer inspirere af til at formulere et særskilt princip om inklusion eller til at få inklusionstanken ind i nogle af de øvrige principper for skolen og i værdiregelsættet. Inklusion er jo ikke bare en særskilt indsats, men snarere en måde at tænke

og handle på som skal være til stede i hele skolens virksomhed.

Udmøntning af princippet Selvom selve principarbejdet har værdi i sig selv, betyder et princip ikke meget, hvis det står alene. Princippet skal også formidles til personale, elever og forældre på skolen, og det skal omsættes til konkret praksis. Når princippet er formuleret, er det skolelederen, der skal føre princippet ud i livet. Skolelederen kan vælge at udforme en handleplan, og skolebestyrelsen har til enhver tid ret til at spørge, hvordan lederen vil udmønte princippet i praksis. I kan også bede om en skriftlig redegørelse for det. Det er værd at huske på, at arbejdet med at skabe en inkluderende skole er en proces, der aldrig slutter.

Det er også en vigtig del af arbejdet, at I forholder jer til, hvordan der arbejdes med inklusion i skolens budget og i samarbejde med skolelederen justerer budgettet, hvis det er nødvendigt. I kan for eksempel spørge, hvordan skolens ledelse har prioriteret:

- To-lærer-ordninger
- AKT-lærere og inklusionsvejledere
- Fysisk indretning (klasseværelser og legeplads)
- Fællesskabsskabende aktiviteter som legepatruljer og ekskursioner
- Holddeling
- Efteruddannelse af medarbejderne
- Understøttende undervisning, herunder lektiehjælp og bevægelse

Allerede når I formulerer princippet, er det godt at forholde jer til succeskriterier: Hvad er jeres umiddelbare mål og hvornår skal dette mål være opnået? I forhold til inklusion kunne succeskriterierne tage udgangspunkt i tilstedeværelse, faglighed og trivsel:

Vi ser tegn på, at vi er godt på vej, når...

- Skolens andel af børn, der henvises til specialtilbud, falder år for år.
- Det faglige niveau stiger år for år.

- Den fagligt svageste fjerdedel af eleverne bliver dygtigere år for år
- Elevernes samlede trivsel stiger år for år
- Vi modtager færre bekymrede henvendelser fra forældrene år for år.

Succeskriterierne kan med fordel brydes ned til årgangsniveau. I kan få hjælp til skolens arbejde med at føre princippet ud i virkeligheden ved at bruge skemaet "**Plan for implementering af principper**".

[< Forrige - Næste >](#)

Få de andre forældre med i inklusionsarbejdet

Principper alene skaber ikke inklusion på en skole, og det gør ledelse og personale heller ikke.

På dette område som så mange andre gælder, at hvis ikke skolens forældre bakker op om inklusionen, gør eleverne det heller ikke, og så er der ikke noget fællesskab at blive inkluderet i – ingen inklusion. Derfor ligger der en stor opgave for skolebestyrelsen i at få de andre forældre med. Vejen til opbakning går frem for alt gennem information og inddragelse af forældrene som en ressource. De fleste forældre vil støtte et stærkt skolefællesskab med plads til alle børn, men de er samtidig naturligt optagede af, hvad det betyder for deres eget barn. Uvidenhed giver utryghed. Derfor kan I med fordel gøre noget af følgende:

- Skrive om inklusion i et nyhedsbrev
- Udforme en forældrepjece om inklusion på netop jeres skole
- Lægge praktiske informationer ud på forældreintra: Hvem skal man kontakte med spørgsmål om forskellige aspekter om inklusion (på skolen, i kommunen og så videre)?
- Opfordre eller tage initiativ til et særligt forældremøde om inklusion (se tjekliste nedenfor)
- Selv deltage i klassernes forældremøder og svare på spørgsmål om inklusion
- Arbejde for at forældre og elever bliver informeret om nye elever og deres evt. særlige behov så tidligt som muligt

Hvad siger forældrene?

"Inklusion er for alle børn, ikke kun dem, der er udfordret. Inklusionstiltag er værdifulde for alle børn i klassen, hvilket vi så i (2. klasse, red.). Klassen var præget af en høj grad af uro og konflikter. Der blev blandt andet sat ind med to-lærer-undervisning og tilstedeværelse af inklusionspædagog i udvalgte timer, hvilket nedbragte konfliktniveau og larm betydeligt."

"[...] det interessante er ikke kun, hvordan vi inkluderer, men hvordan vi som forældre opdrager vores børn til at forstå og acceptere forskelligheder. [...]. Det kan også i høj grad være frygten for det ukendte der skræmmer forældre – mange tror, at de børn, der kommer, kaster med ting, slår, forstyrrer med mere, men det er jo ikke altid tilfældet."

"Jeg tror, åbenhed er en nøgle til forståelse, men det kræver samarbejde, og at man som forælder til et inklusionsbarn kræver rimelige forhold for alle børn og ikke kun ens eget barn."

Kilde: Undersøgelse af skolebestyrelsernes behov vedrørende inklusion, Skole og Forældre 2014

Forberedelse af det gode forældremøde om inklusion

- Hvordan fungerer klassen?
- Har vi behov for at sætte nye initiativer i gang?
- Hvordan kan skolebestyrelsen bidrage?
- Skal vi prioritere tiden til oplæg, for eksempel fra skolens inklusions-vejleder?
- Er der særlige behov, som skal tilgodeses
- [se [hele listen](#)]

I kan bruge disse [4 små film til forældremøder](#). De introducerer inklusion og det vigtige samarbejde mellem skole og forældre. Alle film afsluttes med et spørgsmål som forældrene kan drøfte med hinanden og med personalet. Filmene er hver 3-5 min. lange.

Psst...! Vælger I at holde et møde om inklusion, hvor skolebestyrelsen er med, kan I bruge enkle værktøjer som for eksempel [dilemmaspillet](#) til at få hul på snakken. **Psst igen...!** Lav evt. en runde på mødet, hvor

alle forældre fortæller om hvilke særlige behov deres barn har? Det er med til at opbygge forestillingen om, at der skal være plads til alle og at alle jo har sine særlige behov.

Det er altid vigtigt, at bekymrede forældre til børn med og uden særlige behov bliver mødt alvorligt i den bekymring og ikke affejt. Spørgsmål skal altid kunne finde et svar. [Her kan I se eksempler på typiske spørgsmål og mulige svar.](#)

“ Vi har sagt til skolen, at de gerne må være åbne omkring vores søn og hans behov. Hvis nogen har antydnet, at de gerne ville vide noget, så har vi talt om det, og så har det ikke været noget problem.

Mor til Mads, der har spastisk lammelse og har gået i en almindelig folkeskole hele sit liv. Læs [hele hans historie](#).

[< Forrige - Næste >](#)

Kom videre med arbejdet

Inklusion er en ny praksis, der skal indarbejdes i skolens liv, og det kræver, at også I som skolebestyrelse arbejder med det kontinuerligt.

I er altid velkomne til at kontakte os i Skole og Forældre, hvis I har behov for råd eller hjælp til at komme videre.

www.skole-foraeldre.dk www.skoleborn.dk,
magasinet Skolebørn

Telefonrådgivning alle skolehverdage kl. 9-14 på
3326 1721

Mailrådgivning på post@skole-foraeldre.dk

[Kurser og seminarer](#)

[Udgivelser, herunder Skolebestyrelsens
håndbog](#)

Derudover er der hjælp at hente i

[Undervisningsministeriets site om
inklusion](#) og hos [Det Centrale handicapråd](#)
samt hos [Danske Handicaporganisationer](#)

Forældre Fremmer Fællesskabet Forældre
Fremmer Fællesskabet er et projekt drevet af
Skole og Forældre og Det Centrale Handicapråd
med

støtte fra Undervisningsministeriet i perioden
2012-15. Projektets leverancer skal give
skolebestyrelser og andre forældre en aktiv og
konstruktiv rolle i udviklingen af den inkluderende
folkeskole. Se mere på www.inklusionsklar.dk.

[< Forrige](#)